

VZESTUP A PÁD OSMANSKÉ ŘÍŠE

1300 – vznik Osmanské říše

1326 – dobytí Bursy
Bursa se stává hlavním městem říše

1389 – bitva na Kosově poli
zánik Srbského království

1402 – bitva u Ankary
drtivá porážka od Mongolů

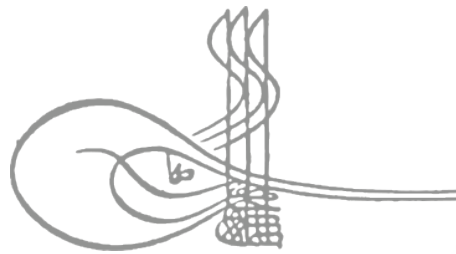
1444 – bitva u Varny
rozdrčení křížové výpravy

1453 – dobytí Konstantinopole/Istanbulu
zánik Byzance

1526 – bitva u Moháče
vpád do Uher

1529 – obléhání Vídně

1571 – bitva u Lepanta
námořní vítězství křesťanské „Svaté ligy“



1683 – druhé obléhání Vídně
poslední osmanské vzepětí

1717 – ztráta Bělehradu
velká ofenziva Evžena Savojského

1804-12 – srbské povstání

1821-29 – řecké povstání

1853-56 – krymská válka

Osmany zachrání před Ruskem pomoc Francie a Anglie

1877-78 – bulharské povstání a další válka s Ruskem
Berlínský kongres stanoví nové hranice na Balkáně

1919 – sévreská smlouva

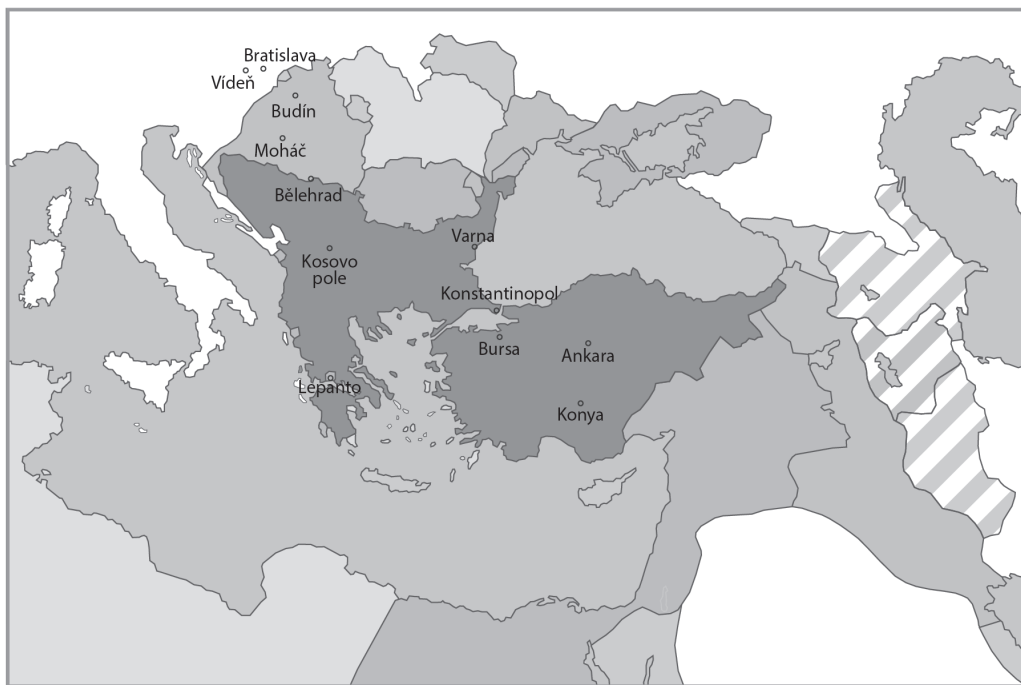
1923 – po 1. světové válce ztrácí Osmanská říše většinu území
zrušení sultanátu a vyhlášení Turecké republiky

DŮVODY VZESTUPU

To, že ze všech státních celků, jež vytvořily turecké kmeny, zanechala nejvýraznější stopy právě říše Osmanů, mělo pochopitelně celou řadu příčin. Především Osmanská říše vznikla ve vhodný historický moment, ve chvíli, kdy její budoucí území nebylo ovládáno žádnou stabilní a silnou velmocí, s níž by se Osmani museli střetnout. Mocenské vakuum bylo zřetelné především v Malé Asii a na Balkáně, a to kvůli dlouhodobému úpadku Byzance. Toho se sice snažili využít například Srbové a Bulhaři, ale jejich spory, vnitřní i vzájemné, z nich učinily snadnou kořist. Obdobně vypadala situace i v arabské oblasti, kde silná a jednotná říše byla již minulostí.

Je otázkou, jak by osmanská expanze vypadala, kdyby musela čelit sjednocenému odporu východních a západních křesťanů. Ovšem všechny pokusy v tomto směru selhaly, ať šlo o vojenskou spolupráci v podobě křížové výpravy, rozdrčené ovšem u Varny, nebo o mnohem velkolepější a dalekosáhlejší projekt znovusjednocení východního a západního křesťanstva (florentská unie 1439), jenž však pro oboustranný nepřekonatelný odpor a nedůvěru zůstal jen na papíře. Ve výsledku tak bojovali Osmané většinou proti jednotlivým státům, navíc je třeba vzít v úvahu, že postupem času začala být jejich přítomnost v evropské politice přijímána jako fakt, tudíž s nimi bylo kalkulováno i jako s možnými spojenci (za připomenutí stojí například účast Turků na straně vzbouřenců za českého stavovského povstání) nebo alespoň jako s těmi, kdo mohou příjemně zaměstnávat nepřítel (což byla myšlenka, jež udávala často směr francouzské diplomacie, pro niž spory s Habsburky byly nesporně důležitější než rozsah Osmanské říše).

To, že byla Osmanská armáda porazitelná, musela-li se postavit silnému soupeři, ukázali zcela názorně Mongolové, po jejichž vpádu do Malé Asie a vítězství u Ankary se dočasně ocitla Osmanská říše na hraně zániku. Přesto si v křesťanské části Evropy vybudovali Osmané renomé neporazitelných válečníků. Jedním z důvodů vojenských úspěchů byla odlišná organizace osmanské armády. Zatímco v dobových armádách křesťanských států stále rostl počet žoldnéřů, mezi jejichž zájmy nemusel být pochopitelně vojenský úspěch tažení na prvním místě, hrála motivace bojovníků v řadách osmanského vojska velkou roli. Nešlo ani tak o snahu šířit panství islámu a islám jako takový, neboť nemuslimští obyvatelé obsazených území nebyli většinou nijak nuceni ke konverzi. Zásadní bylo to, že úspěšní válečníci měli naději na přidělení určitého území sultánem. Na rozdíl od křesťanské Evropy nebylo však toto území přidělováno dědičně a de facto nezczitelně, zůstalo propůjčeno pouze tak dlouho, dokud si to dotyčný dle sultánova soudu zaslouhoval, tudíž bylo žádoucí prokazovat vojenské schopnosti a odvahu i nadále. Ze strany křesťanských vojáků nejobávanější částí osmanské armády byli jednoznačně janičáři. Tato elitní jednotka byla vytvořena z mladých chlapců, odebraných z nemuslimských rodin, kteří prošli nejen konverzí, ale také důkladným vojenským výcvikem. Jejich soudržnost posiloval i společný život, neboť nesměli zakládat rodiny a cele patřili pouze panovníkovi, k němuž byli vázáni bezmeznou oddaností.



Strach z Osmanů jasně dokazuje to, že jakýkoliv sebemenší úspěch křesťanských vojsk byl oslavován. Bitva u Lepanta byla prezentována jako zásadní či snad zlomový moment tureckých válek. Ve skutečnosti však význam tohoto námořního vítězství zmenšuje fakt, že turecká moc se vždy zakládala především na síle pozemní armády, jež v důsledku lepantské bitvy nijak neutrpěla, což je zřetelné i z toho, že vítězství výjimečné křesťanské koalice neznamenal pro Osmanskou říši žádný zásadní územní ztráty.

DŮVODY ÚPADKU

Některé z příčin dlouhodobé krize Osmanské říše souvisejí s úspěchem osmanské expanze a jejím načasováním. Především lze říci, že Osmanská říše sice ovládla celou východní část Středomoří, což by snad ve všech starších historických obdobích bylo dlouhodobým zdrojem příjmů státní pokladny a tím i politické stability, ale přelom 15. a 16. století je momentem, kdy se v důsledku objevných plaveb přesouvá ekonomické centrum oblasti po-

prvé v historii ke břehům Atlantiku a ekonomický i politický význam Středomoří klesá. Čím déle se pak bezvýsledně táhnou vyčerpávající války ve střední Evropě, tím je zřejmější, že nějaký nový zdroj bohatství a moci Osmanská říše již nikdy nezíská.

Navíc dochází ke strukturálním změnám osmanské společnosti i armády. Osmanská vojenská elita si, i pod vlivem seznámení se s lenním systémem křesťanské Evropy, vynutí dědičnost lén, o něž se pak následně stará samozřejmě více než o vojenské úspěchy. Stejně tak elitní jednotka janičářů začíná fungovat stále více především se zřetelem na vlastní prospěch. Pokud jsou ještě hrozbou, tak již ne tolik pro nepřátelské armády, ale stále více spíše pro vnitřní stabilitu, neboť zasahují do chodu říše, a to včetně sesazování či fyzické likvidace sultánů. Sultáni samotní jsou tak nuceni zabývat se častěji než expanzí či vnitřním rozvojem státu samotným udržením vlastní moci, k čemuž nepochybně přispívala absence jasného nástupnického řádu a s tím související tradice, jež vyžadovala zavraždění sourozenců nového sultána.

Osudovými se pak pro Osmanskou říši stávají modernizační procesy 18. a 19. století. Evropské velmoci žene vpřed průmyslová revoluce a touha po další koloniální expanzi, v Osmanské říši dlouhou dobu k modernizaci nedochází a říše pouze usiluje o přežití. Proto není schopna čelit nejen povstáním Arabů, kteří často považovali nadvládu Turků za symbol úpadku muslimské civilizace, ale také moderním národním hnutím balkánských národů a jejich snahám o ustavení vlastního národního státu. Ve chvíli, kdy se v oblasti někdejšího nezpochybnitelného osmanského panství začnou přímo a neskrývaně angažovat evropské velmoci, stává se bývalá velmoc definitivně ze subjektu pouhým objektem mezinárodní politiky, státem, jenž trvá tak dlouho a v takové podobě, jakou jiní považují za vhodnou.

Na titulní straně je vyobrazena měšita sultána Ahmeda (Modrá měšita) v Istanbulu (dokončena 1617) a tuga (ozdobný podpis) sultána Sulejmana I. (1520-1566).